

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ

У статті аналізується євроінтеграційний курс України, проблеми взаємовідносин влади та опозиції. Підкреслюється важливість підписання політичної частини Угоди про Асоціацію з ЄС, визначається основний напрям зовнішньополітичного вибору України. Йдеться також про затвердження узгодженого плану дії з метою врегулювання проблем у торговельно-економічному співробітництві з Росією та іншими членами Митного союзу, пов'язані зі створенням зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Ключові слова: євроінтеграційний курс, Україна, влада, опозиція.

Rudich F. Geopolitical choice of Ukraine. This article analyzes the European integration course of Ukraine, relationship problems government and the opposition. The importance of the signing of the political part of the Association Agreement with the EU is defined, the mainstream of the foreign policy choice of Ukraine is determined. It also agreed of approval the plan of action to resolve the issues of trade and economic cooperation with Russia and other members of the Customs Union, relating to the creation of a free trade area between Ukraine and the European Union.

Keywords: European integration course, Ukraine, government, opposition.

Замість передмови. Тривалий час, особливо в останні два роки, міжнародна політика України проходила під знаком утвердження євроінтеграційного курсу. Все йшло до того, що Україна стане асоційованим членом Євросоюзу. 21 листопада, за сім днів до Вільнюського саміту, на якому передбачалося підписати Угоду про Асоціацію Україна–ЄС, Кабінет Міністрів України прийняв постанову, відповідно до якої призупинялася підготовка цього важливого документа.

Постанова уряду викликала надзвичайну напругу в засобах масової інформації, в політичному житті країни, в Європейському Союзі і призвела, як показали подальші дії, до глибокої політичної

і економічної кризи. Одним словом, Україна ударилася головою в лобове скло і влада мала дати аргументовану відповідь на питання, чому так сталося.

Однією із причин кризи українська влада назвала небажання Євросоюзу компенсувати Україні втрати, які країна зазнає після підписання Угоди. Головний аргумент влади – підписання Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом призведе до закриття сотень підприємств, масового безробіття і краху української економіки [1]. Призупинити євроінтеграцію настійно рекомендували представники українського бізнесу.

Масові протести в Україні, що почалися наприкінці листопада минулого року, вимагали ґрунтовного аналізу євроінтеграційного курсу як владних структур, так і опозиції. В підсумку європауза стала несподіваною для величезної кількості українців. Попередня інформація про наміри призупинити підготовку до підписання Угоди про Асоціацію Україна – ЄС була відсутня. І хоча зі змістом Угоди про Асоціацію мало хто із тих, що вийшов на вулицю, був ознайомлений, але «жити як в Європі» хочуть багато хто. Це одна із причин, чому люди вийшли на майдан Незалежності. Володимир Фесенко: «Четвертий рік президентства Януковича був спробою зробити геополітичний вибір. Це становило його основну сутність, навіть на шкоду внутрішній політиці. Значна його частина була присвячена спробі підписати угоду з Євросоюзом, проте відповідна реакція Москви різко охолодила євроінтеграційний запал і призвела спочатку до різкого гальмування, а потім і до розвороту на новий зовнішньополітичний курс. Власне, саме це стало спусковим гачком для політичної кризи останніх трьох місяців, яка відбулася б обов'язково через наростання соціально-економічних проблем, але сталася саме зараз через зовнішньополітичні зигзаги. І тепер тільки від того, яким чином розрядиться криза, залежить подальший геополітичний вибір України» [2].

Хроніка Євромайдану 2013 рік [3]. 21 листопада. Відмова офіційного Києва підписати Угоду про Асоціацію з ЄС на Вільнюському саміті. Під пам'ятником Незалежності в місті Києві з'явилися перші протестувальники. Через три години їх було вже близько тисячі. Збирали їжу, готували гарячі напої. Включилася Інтернет трансляція. На Євромайдани виходили люди по всій країні.

24 листопада. Перший «марш мільйона»: зібралося близько 100 тисяч осіб. У Києві відбулася масова хода «за європейську Україну!» від університету ім. Тараса Шевченка до Європейської площі. Головна та єдина вимога – підписання Угоди про Асоціацію з ЄС. Під Кабміном і Адміністрацією Президента сталися зіткнення із застосуванням димових шашок і газових гранат. На Європейському майдані стояли намети, які «Беркут» намагався знести, мітингуючі утримували позиції.

26 листопада. Майдан Незалежності і Європейська площа підписали заяву про об'єднання. О 23.00 з Європейської площі його учасники переходили на Майдан Незалежності і святкували об'єднання.

30 листопада. Вночі «Беркут» грубо розігнав мітингувальників на Майдані. Десятки поранених. Глава АП Сергій Львовичкін подав у відставку. (Відставка не була прийнята). Із ПР вийшли Інна Богословська, Давид Жванія, Віктор Бондар. Окружний адміністративний суд на прохання КМДА заборонив акції в центрі столиці.

1 грудня. Другий «Марш мільйона»: на вулиці вийшло близько 500 тисяч осіб. Віче відбулося через день після того, як «Беркут» захопив майдан Незалежності 30 листопада. Тема євроінтеграції відійшла на другий план. Опозиція заговорила про зміну влади. Мітингувальники захопили приміщення КМДА і Будинок профспілок. На Банковій штурм АП, перші вибухи, застосовувалися гранати із слезоточивим газом і світло-шумові гранати. О 5 годині вечора «Беркут» жорстко розігнав мітингувальників: поранено декілька десятків мітингувальників і силовиків. Опозиція назвала зіткнення на Банковій провокацією. На Майдані з'явилися перші барикади. Опозиція висунула вимогу: відставка Кабміну, дострокові вибори Президента.

2 грудня. Опозиція оголосила Будинок профспілок штабом. Вранці мітингувальники заблокували роботу Кабміну. Глава столичної міліції Валерій Коряк звільнений зі служби за розгін Євромайдану. Відкритий пункт обігріву в Жовтневому палаці.

3 грудня. В Маріїнському парку зібралися прихильники влади. У Верховній Раді України не отримало позитивного результату голосування про відставку Прем'єр-міністра. Перші су-

ди над протестувальниками, затриманими 1 грудня на Банковій. Опозиція, яка раніше від них відмовлялася, визнає їх своїми, просила звільнити.

8 грудня. ПР провела мітинг в Маріїнському парку під заклик «Побудуємо Європу в Україні». Опозиція провела третій «Марш мільйона». На акцію вийшли від 500 тисяч чоловік. Біля Кабміну, Будинку офіцерів споруджувалися барикади. Учасники Майдану дали Януковичу 48 годин на відставку Азарова, погрозували піти на Межигір'я. Мітингувальники звалили пам'ятник Леніну. Затримано 16 чоловік.

9 грудня. Центральні станції метро закриті через повідомлення про їх замінування. Майдан оточено силовиками. Частково очищено центр Києва від барикад. Силовики захватили офіс ВО «Батьківщина» і її інтернет-пошту.

10 грудня. Вночі силовики очищали пікети на вулицях Лютеранській, Богомольця й Інститутській, відтісняючи людей на Майдан. У Київ прибула заступник держсекретаря США Вікторія Нуланд.

11 грудня. Вночі відбулася жорстка зачистка Хрещатика. Розібрані барикади, а також усі намети біля КМДА. Будинок профспілок в кільці. Вранці силовики відступили. Мітингуючі почали споруджувати барикади, поставили протипіхотні їжі.

12 грудня. Європарламент прийняв резолюцію по Україні, підтримав Євромайдан і висловив вимогу стосовно звільнення політв'язнів.

14 грудня. ГПУ запропонувала відсторонити від займаних посад голову КМДА Олександра Попова і Секретаря РНБО Володимира Сивковича, яких вважали відповідальними за розгін Майдану 30 листопада. Президент підписав відповідний указ. Дмитра Корчинського оголосили в міжнародний розшук за штурм Банкової 1 грудня.

15 грудня. На Майдані зібралося Народне віче із 300 чоловік. Виступили сенатори Джон Маккейн і Кріс Мерфі. Сценарій чергового віче почався під майбутню поїздку Президента Віктора Януковича до Сочі. Мітингувальники закликали Главу держави не обговорювати з Володимиром Путіним питання про приєднання України до Митного союзу.

22 грудня чотиригодинне віче закінчилося створенням Народного об'єднання «Майдан». Проголосували за звільнення політв'язнів, заговорили про дострокові президентські вибори.

25 грудня. На Бориспільській трасі невідомі напали на журналістку і активістку Майдану Тетяну Чорновіл. З важкими травмами вона була доставлена в лікарню.

2014 рік. 10 січня. Під приміщенням Києво-Святошинського суду відбулися зіткнення бійців «Беркуту» з активістами Майдану. Постраждали декілька чоловік, в тому числі экс-глава МВС Юрій Луценко.

12 січня [3;4]. Опозиція збрала чергове Народне віче. Віче було найменш численним за весь період його проведення. Лідери опозиції висунули Президенту ультиматум і озвучили ще вісім вимог. Серед них: створення слідчої комісії Верховної Ради України для розслідування дій силовиків, ліквідація спецпідрозділу «Беркут», дострокові вибори Президента і Верховної Ради України. Радикальне крило Майдану («правий сектор») вимагав від лідерів опозиції активних дій. На Народному Віче було оголошено, що наступним етапом процесу буде всеукраїнський страйк.

19 січня. Народне Віче, що відбулося в цей недільний день, переросло в масові безпорядки. Під час проведення мітингу його учасники вимагали від лідерів опозиції визначитися з оцінкою законів, які напередодні прийняв парламент, провести народне голосування про відставку Президента і повернення до Конституції 2004 року, прийняти рішення про проведення виборів київського мера і депутатів Київради. Частина учасників вирішила закінчити мирний протест і почати війну з владою. Мітингуючі проривалися до приміщення Верховної Ради України, палили автобуси і закидали камінням міліцію. Політологи: «Це кінець мирного Майдану. Тепер його можуть розігнати силою».

20–22 січня. Ситуація останніх трьох днів на вулиці Грушевського набула характеру політичних екстремізму і тероризму, які представляли реальну загрозу життю багатьох людей. На вул. Грушевського «Беркут» пішов в атаку, відтіснив протестувальників до Європейської площі. Протестуючі використовували проти внутрішніх військ брущатку, сльозогінний газ, «коктейлі Молотова». «Беркут» реагував відповідно, використовував, у тому числі,

травматичну зброю. Загинуло двоє людей, велика кількість поранених з обох боків. Зустріч Президента з лідерами опозиції, що відбулася 22 січня, закінчилася безрезультатно.

23 січня. На Євромайдані – день тиші. «Беркут» і активісти на вул. Грушевського оголосили перемир'я. Регіони в цей час збунтувались. У Львові, Рівному, Хмельницькому, Івано-Франківську, Тернополі бунтівники захопили приміщення ОДА, губернатори подали у відставку. В Черкасах міліція відстояла ОДА. 24 січня. Перемир'я, укладене силовиками і протестувальниками, тривало весь день і закінчилося надвечір, коли на барикадах знову зазвучали постріли і полетіли «коктейлі Молотова». Протестувальники зайняли приміщення Міністерства агрополітики, де влаштували пункт обігріву і госпіталь для протестувальників. Відповідно до указу главою Адміністрації Президента призначено Андрія Клюєва.

25–26 січня. Загроза громадянської війни і розколу країни в останні дні стала реальністю, застала багатьох утвердитись у необхідності знайти компроміс. Майдан на можливості компромісу відреагував негативно. У ВО «Батьківщина» пояснили: «Нас взяли у вилку, з якої важко знайти вихід. Майдан не хоче компромісу, але на цьому наголошують західні послі. І навіть Папа Римський закликав припинити силові акції і вести діалог. Європа боїться розколу, якщо хтось буде наполягати на своєму» [5]. 2 лютого. У зв'язку з лютими морозами проведення віче було під загрозою зриву. Журналісти назвали його інформаційним. Лідери опозиції лише прозвітували про свою поїздку до Мюнхена.

Скільки ще на майдані Незалежності відбудеться Народних віче – невідомо. Від того, що переговорний процес затягується, у багатьох людей починали здавати нерви [6].

18 лютого. Цей день, а також ніч на середу стали найбільш трагічними в масовому протистоянні, яке почалося в Україні наприкінці листопада 2013 року [7]. Напередодні між протестувальниками і силовиками намітилося перемир'я. Із-під арешту відповідно до недавно прийнятого закону звільнили всіх звинувачених, які брали участь у масових протестах. У столиці та областях були розблоковані адміністративні приміщення, в тому числі й вулиця Грушевського.

Перемир'я було порушене вранці 18 лютого, коли декілька десятків тисяч мітингувальників з майдану Незалежності попрямували колоною до парламенту, щоб вплинути на депутатів проголосувати за закони, які б дозволили Україні повернутися до Конституції 2004 року.

Відновилося збройне зіткнення: у силовиків полетіли «коктейлі Молотова» і каміння, у відповідь – світло-шумові гранати і кулі з травматичної зброї. На ранок 19 лютого силовики відтіснили протестувальників з усіх вулиць, що примикають до Майдану, а також з частини самої площі.

Уночі запалала пожежа в Будинку профспілок, де був розміщений штаб протестувальників. Дещо затихли зіткнення лише на ранок. Унаслідок вуличних протистоянь загинуло понад 100 осіб.

Чим був і чим став Євромайдан. Наприкінці і на початку року на Євромайдані багато емоцій і мало раціональних намірів і дій. Відчувалася дистанція між його учасниками і лідерами. На Майдані поряд із основними політичними партіями («Батьківщина», «Удар», «Свобода») діяло ще як мінімум сім груп: «Правий сектор», до якого влилися праворадикальні угруповання: «Тризуб», «Білий молот», «Спільна справа», «Конгрес українських націоналістів» – взяли на себе відповідальність за атаку на вулиці Грушевського.

Незважаючи на деякі розбіжності, всі групи об'єднані єдиною метою в умовах вуличних безпорядків повалити існуючу в Україні владу. Переконливим підтвердженням наявності єдиного центру, з якого спрямовувалася підривна діяльність з дестабілізації країни, є синхронізація 23 – 24 січня штурмів приміщень половини (12 з 24) обласних державних адміністрацій України і захоплення 9 з них.

Нині на Майдані не затишно. Просто відчуваєш якусь тривогу і ноги самі готові понести тебе подалі від цього місця. Не можуть безслідно розчинитися страх і ненависть, біль і смерть, які панували тут недавно. Каміння Майдану, наче губка, ввібрало в себе цей жах. Майдан хворий, Майдан треба лікувати. Психологік Інна Смух: «Необхідно перш за все очистити Майдан, і тоді вся Україна почне заспокоюватися. Проте на відбудову піде багато часу» [8].

Чого вимагала опозиція [9]. З самого початку опозиція вимагала підписати Угоду про Асоціацію з ЄС. На честь цієї вимоги

акцію навіть назвали Євромайданом. Згодом ця вимога почала забуватися. Після остаточної відмови підписати договір з Європою з'явилися нові вимоги: відправити уряд Миколи Азарова у відставку. Верховна Рада України цю пропозицію в той час не підтримала. Після цього вимоги розширились? Відставка уряду, перевибори парламенту і Президента, звільнення затриманих за супротив органам правопорядку і забезпечення амністії учасникам Євромайдану. І головне – реформування системи влади в Україні і повернення до Конституції 2004 року.

Що відповідала влада? Треба вести діалог у рамках закону. І така можливість у опозиції була.

20 лютого народні депутати зібралися на екстрене засідання Верховної Ради; було прийнято постанову про припинення війни і виведення силовиків із центру Києва [10].

У другій половині дня і в ніч на 21 лютого в Адміністрації Президента відбулися переговори лідерів опозиції Арсенія Яценюка, Віталія Кличка та Олега Тягнибока з Віктором Януковичем. У них взяли участь також іноземні політики – глави МЗС Німеччини Франк-Вальтер Штанмайер, Польщі – Радослав Сікорський, представник Росії – Володимир Лукін.

Переговори тривали майже 9 годин, парафування Угоди відбулося о 16-й годині 21 лютого. Угоду підписали Президент України, лідери опозиції, іноземні політики, за винятком представника Росії.

Про що домовилися. Протягом 48 годин після підписання Угоди приймається, підписується і оприлюднюється спеціальний закон, який відновлює дію Конституції 2004 року. У Верховній Раді створюється коаліція і формується Уряд національної довіри. До вересня в країні проводиться конституційна реформа. Проведення президентських виборів не пізніше грудня 2014 року. Прийняття нового виборчого законодавства і переформатування Центрвиборчкому. Усі факти насильства, які мали місце протягом останніх трьох місяців, розслідуються під загальним моніторингом влади, опозиції і Ради Європи. Влада не буде вводити надзвичайний стан. Сторони політичного протистояння утримуються від застосування силових дій. Народні депутати приймають третій закон про амністію. Мітингувальники протягом 24 годин повинні здати в органи МВС незаконну зброю.

Народні депутати 386 голосами «за» ухвалили постанову про повернення Конституції 2004 року. Потім депутати проголосували за ще одну постанову, в якій говорилося, що Конституція 2004 року набирає чинності з дня голосування. Тим самим підписи спікера Володимира Рибака і Президента Віктора Януковича стали не обов'язковими.

З 22 лютого Україна із президентсько-парламентської стала парламентсько-президентською республікою [11]. У цей самий день Верховна Рада України задовольнила заяву Володимира Рибака про відставку. Головою Верховної Ради обрали Олександра Турчинова.

На відео з'явилася заява Януковича про те, що у відставку він не збирається, а те, що відбувається в країні, вважає державним переворотом. У відповідь парламент прийняв постанову про самоусунення Президента від виконання обов'язків і призначив дострокові президентські вибори 25 травня 2014 року. Виконання обов'язків Президента Верховна Рада поклала на спікера парламенту Олександра Турчинова.

У Харкові з лікарні «Укрзалізниці» на волю на основі декриміналізації статті, згідно з якою вона була засуджена, вийшла Юлія Тиморшенко.

Поряд із цим Верховна Рада ухвалила закон про перешкоду проявам сепаратизму, ще раз відмінила вже відмінені раніше «закони 26 січня».

26 лютого після погодження з Майданом Верховна Рада України затвердила Кабінет Міністрів. Прем'єр-міністром затверджено Арсенія Яценюка. Перший віце-прем'єр Віталій Ярема, віце-прем'єри – Олександр Сич і Володимир Гройсман, міністр Кабміну – Остап Семеряк, 15 міністрів.

Ескалація конфлікту між владою і опозицією Україні під постійним контролем за рубежом: у США, Європейського Союзу, Росії.

США. Госдепартамент США не тільки спостерігав, як відбувалися події в Україні, а підтримував постійний зв'язок із лідерами опозиції через Посольство США в Україні і безпосередньою участю державних чиновників країни у цих подіях. Призначений Прем'єр-міністр України відвідав з офіційним візитом США, мав

офіційну зустріч з президентом США. Українське питання постійно обговорювалося в Раді Безпеки ООН. 21 березня п.р. Київ відвідав генсек ООН Гімун.

Європейський Союз. У ЄС ситуацію в Україні обговорювали постійно. Україну орієнтували на виключно мирний спосіб вирішення внутрішнього конфлікту.

Що стосується підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС. Угоду про Асоціацію з ЄС, її політичну частину 21 березня підписали Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк, керівник ЄС і лідери всіх 28 країн-членів ЄС [12]. Політична частина Угоди про Асоціацію з ЄС визначає ясність зовнішньополітичного вибору країни. Під стягом ЄС починає формуватися вся державна політика в Україні. Стартує велика кількість реформ, які спрямовані на викорінення корупції, захист прав простих громадян, розширення свободи ЗМІ, переорієнтацію правоохоронних органів. Підписання Угоди про Асоціацію відкриває для України шлях до безвізового режиму. У майбутньому належить після ґрунтовного опрацювання підписати економічну частину Угоди, а також наполягати, щоб в Угоду про Асоціацію був внесений пункт про перспективу членства України в ЄС. Ідеться також про затвердження узгодженого плану дій з метою урегулювання проблем у торгово-економічному співробітництві з Росією й іншими членами Митного союзу, пов'язаних зі створенням зони вільної торгівлі між Україною і ЄС.

Росія. 17 грудня в Москві відбулася зустріч президентів України і Росії. Досягнута домовленість зі стратегічних проблем українсько-російських взаємовідносин. Питання про вступ України в Митний союз, як і інтеграція, не обговорювались.

Була досягнута домовленість, що Росія знизить ціну газу для України до 268,5 доларів за тисячу кубометрів. Керівники «Газпрому» і «Нафтогазу» підписали доповнення до контракту на поставку і транзит голубого палива. Доповнення мало діяти з січня 2014 року до закінчення контракту у 2019 році.

Передбачалося, що Росія розмістить у цінних паперах українського уряду частину своїх резервів із Фонду національного добробуту в обсязі 15 мільярдів доларів з метою підтримки бюджету України.

Україна і Росія підписали «Дорожню карту» щодо поступової відміни всіх обмежень при взаємній торгівлі, про спільні дії зі спорудження переходу через Керченську протоку, активізацію роботи з відновлення серійного виробництва літаків сімейства АН-134, а за підсумками випробувань військово-транспортного літака АН-70 прийняти рішення про початок його серійного виробництва.

Прийняті стратегічні рішення внаслідок переговорів президентів України і Росії були анексовані виникненням конфлікту в Криму.

У Москві 18 березня підписана Угода про приєднання Криму до складу Російської Федерації [13]. Угоду підписали прем'єр-міністр АРК Сергій Аксьонов, спікер ВР АРК Володимир Константинов, народний голова Севастополя Олексій Чалий і президент Російської Федерації Володимир Путін. У прес-службі Кремля повідомили, що в Криму тепер діють закони РФ.

МЗС України: «Ми не визнаємо ніколи ані так званої незалежності, ані так званої угоди про приєднання Криму до РФ. Україна буде вживати всіх міжнародних заходів для відновлення статус-кво».

Захід активно відреагував на ці події. Білий дім запевнив, що світ ніколи не визнає законності входження Криму в РФ.

Прийняття Криму до складу РФ суперечить нормам міжнародного права, – заявив президент Ради ЄС Херман Ван Ромлей і глава Єврокомісії Жозе Мануель Боррозу, канцлер ФРН Ангела Меркель, прем'єр Великої Британії Девід Кармедон та інші високопоставлені дипломатичні представники.

На запитання, чи можлива допомога НАТО у разі військової агресії Росії, посол США в Україні Джеффри Пайетт відповів: «Президент Обама з цього приводу чітко висловився: «Ми не будемо вступати у війну з Росією через Україну». Думаю, що і Росія не хоче платити таку ціну і вступати у військову конфронтацію із Заходом.

РФ потрібні хороші стосунки з Україною, щоб її продукція і товари могли йти транзитом через Україну в Європу. Так само думають і мої колеги з українського Уряду, з якими я спілкуюся. Вони також зацікавлені в конструктивних відносинах з Москвою. Але зараз рішення за Росією» [14].

На нинішньому етапі Україна повинна прагнути, з одного боку, «імплантувати» європейські цінності у всі сфери держави, а з іншого, не «вступати в жодні інтеграційні» союзи з агресором – Росією.

-
1. Лепич М. Народ у ворот. 12 вопросов и ответов о евроинтеграции и евромайдане / М. Лепич // Фокус. – 2013. – №48. – 29 ноября.–С.12.
  2. Фесенко В. Внешняя политика: год выбора / В. Фесенко // Сегодня. – 2014. – 13 февраля.
  3. Вецько Е. Давно здесь стоим / Е. Вецько, Д. Русин, Н. Кравчук // Корреспондент. –2014. – № 2. – С.16 – 19.
  4. Вецько Е. Давно здесь стоим / Е. Вецько, Д. Русин, Н. Кравчук // Корреспондент. – 2014. –№2. – С.18; Зеленюк К.К. и др. Кровавое вече: Майдан восстал / К.К. Зеленюк // Сегодня. – 2014. – 20 января.
  5. Цит. за: Европа боится раскола Украины // Сегодня. – 2014. – 27 января.
  6. Галаджий В. От вече к вече / В. Галаджий // Комсомольская правда. – 2014. – 10 февраля.
  7. Кравчук Н. Ночь длинных огней / Н. Кравчук // Корреспондент. – 2014. – № 7. – С.5.
  8. Цит. за: Бочкарев А. Майдан болен, его нужно лечить / А. Бочкарев // Комсомольская правда. – 2014. – 4 – 10 апреля.
  9. Рябокони А. Чего хочет оппозиция? / А. Рябокони // Комсомольская правда в Украине. – 2014. – 31 января – 6 февраля.
  10. Галаджий Е. Плоды революции // Комсомольская правда. – 2014. – 22 февраля.
  11. Галаджий Е. Революционное голосование / Е. Галаджий; Дубовик О. Три дня, которые всех удивили / О. Дубовик // Комсомольская правда. – 2014. – 24 февраля.
  12. Галаджий Е. Украина идет на Запад / Е. Галаджий // Комсомольская правда.–2014.–21–27 марта.
  13. Вецько Е. Полуостров полураспада / Е. Вецько // Корреспондент. – 2014. – № 9. – С. 16 – 19.
  14. Цит. за: Русин Д. Штатный советник / Д. Русин // Корреспондент. – 2014. – № 13. – 4 апреля. – С.22.